

Analys: Engångsbelopp i tysk lönebildning

Engångsbelopp har fått större tyngd i den tyska lönebildningen på senare tid, framförallt inom tillverknings- och byggindustrin.

Osäkerhet om framtiden eller kompensation för tidigare återhållsamhet är några av skälen till att engångsbelopp tillämpas. Såväl vikande tysk industrikonjunktur som den efterföljande pandemin har utgjort sådana skäl. Med tanke på den rådande energikrisen lär engångsbeloppen fortsätta att prägla många tyska löneavtal.

Det är inte ovanligt att tyska löntagare utöver höjningar av grundlönen förhandlar fram s.k. "engångsbelopp" i sina löneavtal. Engångsbeloppen består av en lönesumma som betalas ut vid ett enskilt tillfälle, men som inte bidrar till permanenta löneökningar. Ett exempel är det senaste tyska stålavtalet från i våras.

500 euro extra i senaste tyska stålavtalet

Våren 2022 slöt parterna inom den tyska stålindustrin ett löneavtal där arbetarnas grundlöner ska höjas med 6,5 procent under loppet av 18 månader. Det motsvarar 4,3 procent i genomsnittlig årstakt under perioden. Men därutöver ska ett engångsbelopp om 500 euro betalas ut under sommaren. Engångsbeloppet ökar ensamt månadslönen med ca 15 procent (egna beräkningar).

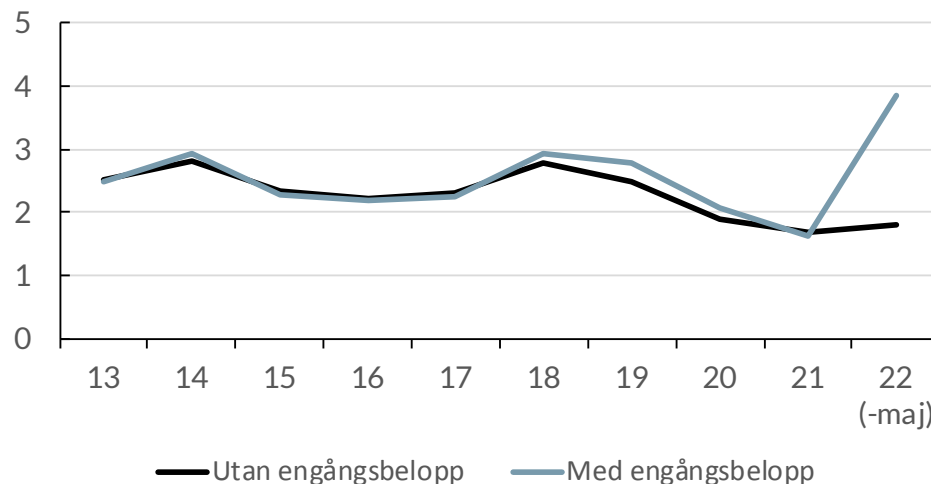
Under sommaren ska lönerna därmed öka med nästan 22 procent tillfälligtvis. Slås denna totala ökning istället ut över hela avtalsperioden på 18 månader ökar lönerna med i genomsnitt 5,1 procent, omräknat till årstakt. Grundlönehöjningen på 4,3 procent (12 månader) ökar alltså med 0,8 procentenheter ytterligare utifrån engångsbeloppen, eller omkring en sjundedel av det totala avtalsvärdet.

Jämfört med det historiska snittet kan avtalade lönehöjningar på över 5 procent sägas vara tilltagna, men samtidigt ökade stålarbetarnas avtalade löner med beskedliga 1,1 procent i genomsnittlig årstakt (1,2 procent inkl. engångsbelopp) under den betydligt längre avtalsperioden mellan 2019 och 2022.

Under lång tid har engångsbelopp påverkat de avtalade lönerna i Tyskland men inte med samma inverkan som under de senaste åren. Dels har omfattningen förut varit mindre, dels har enskilda utbetalningar i regel tagits ut av en utebliven utbetalning året efter. Det går dock att skönja en trend där höjningar av grundlönerna (som är den viktigaste löneförändringen) tenderar att minska i relativ betydelse till förmån för relativt sett mer omfattande engångsbelopp. Efter pandemins låga lönepåslag har det dessutom varit historiskt stora inslag av enskilda avtalade löneutbetalningar under 2022 års inledning (se diagram 1).

Diagram 1. Avtalade löner i Tyskland, hela ekonomin

Årlig procentuell ändring

Anmärkning: genomsnitt per år, utfall t.o.m. maj 2022. Se mer om avtalsstatistiken i appendix.
Källa: Bundesbank

De avtalade lönerna ökade med i genomsnitt 3,9 procent inklusive engångsbeloppen januari-maj 2022, men med bara cirka hälften så mycket om de räknas bort (se tabell 1). Avtalade engångsbelopp på upp till 1 500 euro har betalats ut inom exempelvis energisektorn och bland offentliganställda. Detta följer på ett antal år med historiskt sett låga eller inga löneökningar under pandemin i många avtalsområden.

Tabell 1. Avtalade löneökningar i Tyskland, hela ekonomin

Procent och procentenheter

	Utan engångs- belopp	Med engångs- belopp	Skillnad
2000-2017	2,0	2,0	0,0
2018-2021	2,2	2,4	0,2
2022 (jan-maj)	1,8	3,9	2,1

Anmärkning: genomsnitt per år, utfall t.o.m. maj 2022. Se mer om avtalsstatistiken i appendix.
Källa: Bundesbank

Den stora bidraget till de avtalade lönerna som hittills präglat 2022 kommer till slut att bli lägre när alla 12 månader uppmätts, om det inte avtalas om engångsbelopp i samma storleksordning som under årets inledning. Med tanke på den stora osäkerhet som råder för tysk industri ligger det dock nära till hands att exempelvis metallindustrins parter överväger engångsbelopp i höstens förhandlingar.

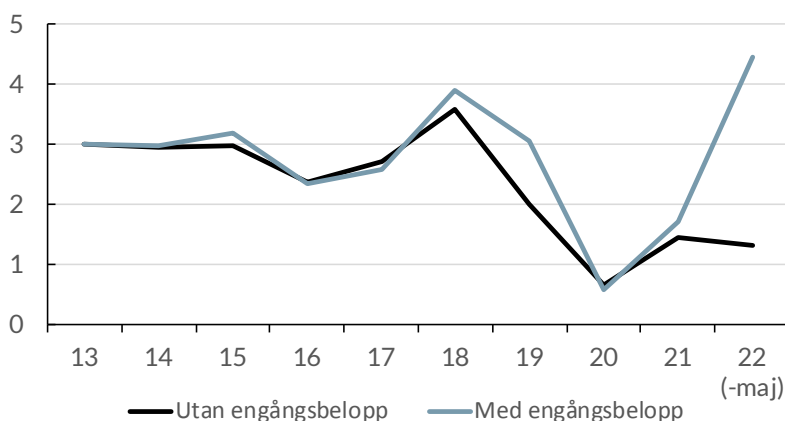
Men även om engångsbeloppen inte kommer att uppta så mycket som hälften av de samlade totala löneökningarna när året är till ända, lär de komma att väga tyngre än vanligt. Årets löneavtal bidrar därmed till en press nedåt på de sammanvägda avtalade löneförändringarna under 2023. Såväl snabbare höjningar av grundlönen som större branschspridning av engångsbeloppen skulle dock kunna medföra snabbare totala avtalade löneökningar nästa år, men nettoeffekten från de kommande förhandlingarna går dock inte avgöra på förhand.

Vanligare inom varuproducerande branscher

Engångsbelopp förekommer i flera branscher men det är framförallt i den inflytelserika tillverkningsindustrin, samt även i byggbranschen, där det har skett en omfördelning i avtalen så att engångsbeloppen på senare år tenderar att utgöra en allt högre andel av det totala avtalsvärdet (se diagram 2).¹

Diagram 2. Avtalade löner i tillverknings-/byggindustrin

Årlig procentuell förändring

Anmärkning: genomsnitt per år, utfall t.o.m. maj 2022. Se mer om avtalsstatistiken i appendix.
Källa: Bundesbank

¹ Tillverknings- och byggindustrierna är de enda branscher som uppvisar en trendmässigt stigande skillnad mellan totala avtalade löner och grundlöner fram till mitten av 2021 (därefter är trenden beroende av i vilken mån engångsbeloppen faller ur i de kommande 12 månaderna vad gäller de årliga jämförelsetalen). Branschanalysen av de tyska avtalade lönerna är möjliga att göra via statistikmyndighetens (Destatis) avtalsstatistik. Denna skiljer sig under perioder från avtalsstatistiken från Bundesbank, som enbart visar en sammanslagen varuindustribransch utöver hela ekonomin. Det finns dock en osäkerhet när det gäller att skilja ut effekterna från engångsbelopp i sig utifrån avtalsstatistiken från Destatis. Se en översikt av källorna i appendix.

För perioden jan-maj 2022 skiljer det i genomsnitt över 3 procentenheter mellan avtalade löner där engångsbelopp räknas in jämfört med att de räknas bort (se diagram 2 och tabell 2).

Tabell 2. Avtalade löneökningar i Tyskland, tillverknings- och byggindustrin

Procent och procentenheter

	Utan engångs- belopp	Med engångs- belopp	Skillnad
2000-2017	2,5	2,5	0,0
2018-2021	1,8	2,2	0,4
2022 (jan-maj)	1,3	4,4	3,1

Anmärkning: genomsnitt per år, utfall t.o.m. maj 2022. Se mer om avtalsstatistiken i appendix.
Källa: Bundesbank

Varför engångsbelopp?

Att engångsbeloppen är mest omfattande inom tillverknings- och byggindustrin kan kopplas till branschernas konjunkturkänslighet. Såväl fack som arbetsgivarorganisationer kan hitta skäl för att hantera de snabba omsvängningar som präglar dessa sektorer.

Från arbetstagarnas perspektiv kan de anställda säkerställa att de får del av ett upparbetat driftsöverskott innan det placeras i framtida investeringar eller delas ut till företagets ägare. Men om det samtidigt innebär en lägre ökning av grundlönen, utgår framtida löneökningar från en lägre lönesumma än vad som annars vore fallet. Det kan även vara svårt att se hur mycket det påverkar det totala avtalsvärdet i kollektivavtalen, som ibland har löptider på flera år.²

Från arbetsgivarnas perspektiv innebär engångsbeloppen en onormalt stor utgift för den aktuella månaden. Löner är ofta den allra största kostnadsposten, och en ökning med t.ex. 25 procent kan vara problematisk för företag med låg likviditet. Men om engångsbeloppet medför att facken går med på lägre höjningar av grundlönen minskar det pressen på företagets vinstmarginaler i en (osäker) framtid.

Sammantaget kan engångsbelopp utgöra något av en säkerhetsventil i branscher med stora omslag i lönsamhet.

² Löneavtalen löper vanligen över 1-2 år i Tyskland.

Underliggande löneutveckling

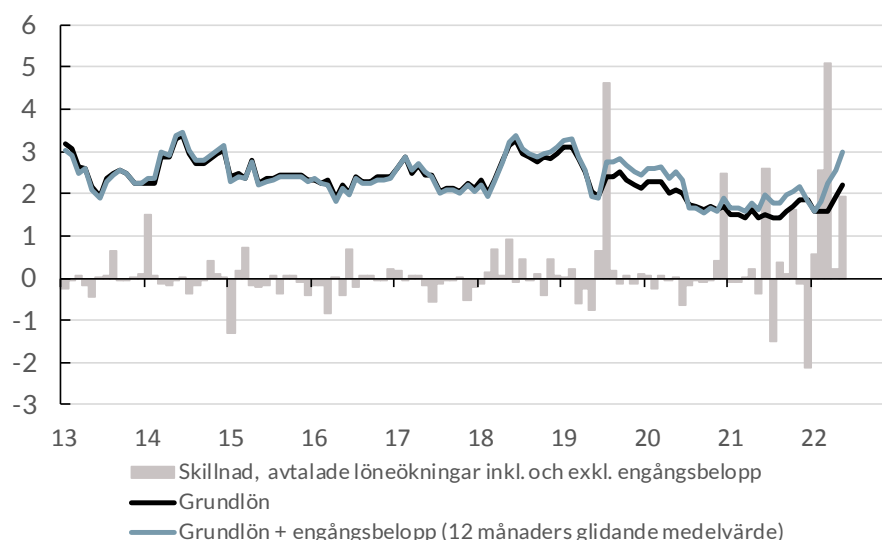
Eftersom avtalade löner präglas allt mer av engångsbelopp påverkar det i sin tur utvecklingen av de faktiska lönerna i Tyskland. Det har därmed blivit mer komplicerat att förstå den mest aktuella löneutvecklingen.

Engångsbeloppen påverkar nämligen den faktiska löneutvecklingen den månad som de betalas ut. Vid tillfällen då det betalas ut stora engångsbelopp finns risken att det tolkas som en förstärkning av löntagarnas grundlöner. Det vill säga att löntagarnas köpkraft kommer att ha stärkts lika mycket även månaderna efter att beloppet betalats ut. Men månadslönen går i praktiken ner kraftigt månaden efter att engångsbeloppet betalats ut.³

Diagram 3 visar hur de totala avtalade lönerna påverkas trendmässigt av att engångsbeloppen ökat i omfattning relativt sett. För att indikera engångsbeloppens inverkan på den genomsnittliga inkomstförstärkningen i förhållande till årslönen sprids dessa här ut över 12 månader från det att beloppen betalas ut enligt avtalet.⁴ På senare år har de avtalade lönerna tenderat att öka med en ihållande snabbare takt till följd av engångsbeloppen, istället för att som tidigare endast bidra till stundtals marginella skillnader.

Diagram 3. Avtalade löneökningar i Tyskland, hela ekonomin

Procent respektive procentenheter

Anmärkning: Utfall t.o.m. maj 2022. Se mer om avtalsstatistiken i appendix.

Källa: Bundesbank

³ Den tyska statistiken över faktiska löner visar när löner betalas ut under en viss period, inte när de ska tjänas in enligt avtal, vilket bidrar till att utvecklingen fluktuerar kraftigt på kort sikt.

⁴ I praktiken är det få löntagare som delar upp och använder sitt engångsbelopp på det viset. Beräkningen är gjord för att åskådliggöra kollektivavtalens trendmässiga löneförändringar som kan härledas till förekomsten av engångsbelopp.

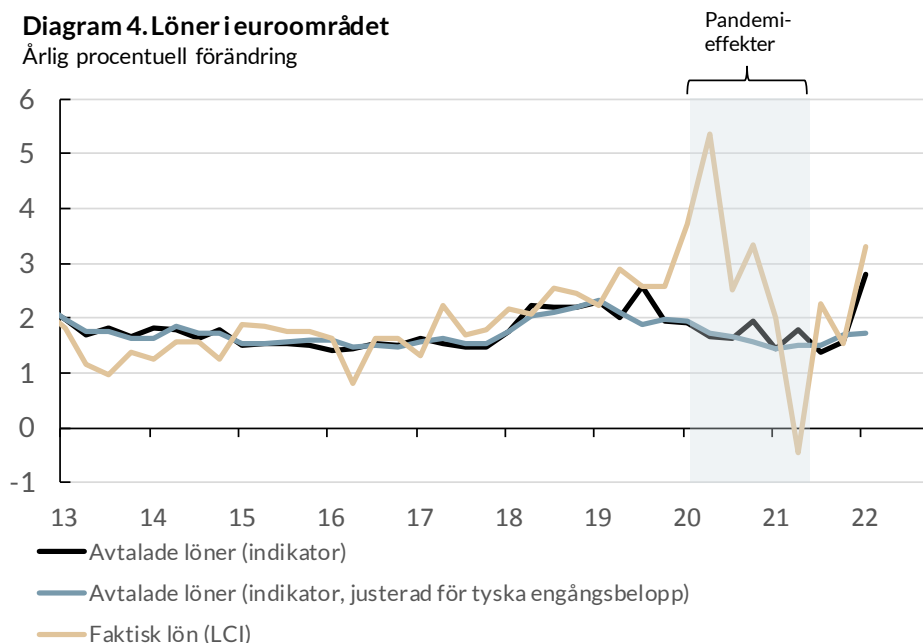
Engångsbeloppens samband med de europeiska lönerna

Utvecklingen med ökade inslag av engångsbelopp i tysk lönebildning påverkar analysen av hela euroområdet sammanvägda löneutveckling.

De faktiska lönerna, utslagna per arbetade timmar, steg med över 3 procent i årstakt det första kvartalet 2022 (se diagram 4). Det var en klar uppgång och, bortsett från de missvisande noteringarna från pandemin,⁵ den högsta löneökningstakten på ett decennium i euroområdet. Makroekonomisk statistik som visas här kan endast ge indikationer på eventuella samband, men den snabbare uppgången i faktiska löner under första kvartalet stämmer överens med uppgången i ECB:s indikator över avtalade löner. Enligt ett annat samband tycks de tyska avtalade engångsbeloppen i sin tur ha bidragit till den uppgången.⁶

Diagram 4. Lönerna i euroområdet

Årlig procentuell förändring

Anmärkning: Faktisk lön utifrån Labour Cost Index (LCI). Se not 5 ang. pandemieffekterna.

Källor: ECB, Eurostat och egna beräkningar.

⁵ Genomsnittslönerna under pandemin har påverkats kraftigt av främst korttidsarbete, som gjort att anställda kunnat gå ner mer i tid än i månadslön. Lönen per timme blev kraftigt förhöjd när pandemin hade som mest inverkan under 2020, samtidigt som utvecklingen för avtalade löner mattades av. Sedan andra halvan av 2021 har dock de statistiska effekterna från korttidsarbete varit mer begränsade.

⁶ Se "Ökar de avtalade lönerna snabbare i euroområdet?", 3 juni 2022, på www.mi.se.

Mer information:

Petter Hällberg
Makroekonomisk analys
070-272 26 40
petter.hallberg@mi.se

Appendix: om tysk avtalsstatistik

Det finns två källor för månadsvis uppföljning av de tyska kollektivavtalen, den tyska centralbanken (Bundesbank) respektive statistikmyndigheten (Destatis). Det finns en rad skillnader mellan källorna, här följer en kort beskrivning av dessa skillnader.

De avtalade lönerna från *Bundesbank* mäts utifrån ett urval av cirka 500 kollektivavtal från ett 40-tal sektorer, som tillsammans omfattar knappt 20 miljoner anställda (ca hälften av alla anställda). Indexnivåer fastställs dels för ekonomin som helhet, dels för den varuproducerande sektorn (industri- och byggsektorn sammanslaget).

De avtalade lönerna från *Destatis* baseras på ett urval av cirka 650 kollektivavtal för anställda samt även regleringar för offentliganställda. Totalt utgör regionala kollektivavtal ca 80 % och företagsavtal ca 12 % av urvalet, som omfattar ca 75 procent av alla anställda. Ett särdrag för statistiken är att Destatis håller vikterna konstanta fem år i taget. Den senaste viktningen, som baseras på sysselsättningsstrukturen, avser år 2020.

Oavsett källa skiljer statistiken mellan avtalade löner som beräknas på månads- respektive timlönebasis. Skillnader i utvecklingstal måtten emellan är dock generellt negligerbara och i de flesta analyser utgår man från löner på månadsbasis (så även här).

Metoden för att väga samman avtalade löner skiljer sig mindre mellan Bundesbank och den svenska löne-/avtalsstatistiken jämfört med vägningsmetoden från Destatis. Därutöver möjliggör Bundesbank en mer renodlad särredovisning mellan avtal som inkluderar respektive exkluderar engångsbelopp. Sammantaget motiverar detta att Bundesbank är huvudkällan för den aktuella analysen av engångsbeloppens utveckling.